

**ZAMONAVIY O'QITUVCHI TAYYORLASHDA INNOVATSION
YONDASHUV: OLIY TA'LIM UCHUN ILG'OR TEXNOLOGIYALAR**

Matmuratova Mohinur Qozoqboyevna

Xalqaro Nordik universiteti magistranti.

Annotatsiya. *Mazkur tadqiqot ishida zamonaviy oliy ta'lim tizimida o'qituvchilarni tayyorlashda innovatsion yondashuvlarning roli tahlil qilingan. Xususan, raqamli texnologiyalar, zamonaviy pedagogik metodlar va integrallashgan o'quv platformalari orqali o'qituvchilarning kasbiy salohiyatini oshirish yo'llari ko'rib chiqilgan. Tadqiqotda ilg'or xorijiy tajriba va O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida amalga oshirilayotgan amaliyotlar asosida taklif va tavsiyalar berilgan.*

Kalit so'zlar: *innovatsion yondashuv, raqamli texnologiyalar, pedagogik kompetensiyalar, oliy ta'lim, o'qituvchi tayyorlash.*

Annotation. *This research study examines the role of innovative approaches in preparing modern teachers within the higher education system. It focuses on the integration of digital technologies, contemporary pedagogical methods, and blended learning platforms to enhance the professional competencies of educators. Based on international best practices and the experience of higher education institutions in Uzbekistan, the paper offers recommendations for improving teacher training processes.*

Key words: *innovative approach, digital technologies, pedagogical competencies, higher education, teacher training.*

Аннотация. *В данном исследовании рассматривается роль инновационного подхода в подготовке современных преподавателей в системе высшего образования. Особое внимание уделяется использованию цифровых технологий, современных педагогических методов и интегрированных учебных платформ в развитии профессиональных компетенций преподавателей. На основе зарубежного опыта и практики вузов Узбекистана предложены рекомендации по улучшению процесса подготовки педагогических кадров.*

Ключевые слова: *инновационный подход, цифровые технологии, педагогические компетенции, высшее образование, подготовка преподавателей.*

Kirish. Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya davrida ta'lim tizimining oldiga qo'yilgan asosiy vazifalardan biri – zamonaviy, raqobatbardosh, ijodkor va innovatsion fikrlovchi o'qituvchilarni tayyorlashdir. XXI asrda ta'lim sifati nafaqat mazmun bilan, balki o'quv jarayonini tashkil etishdagi uslubiy va texnologik yondashuvlar bilan ham belgilanadi. Oliy ta'lim muassasalari esa bu jarayonda muhim o'rin egallaydi. Zero, aynan oliy ta'limda kelajak avlodga ta'lim beradigan pedagoglar shakllanadi, ularning professional kompetensiyalari, innovatsion fikrlashi va axborot-kommunikatsion texnologiyalarni qo'llay olish darajasi shakllanadi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATION G'OYALAR

Zamonaviy o'qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchini mustaqil fikrlashga, muammolarni hal qilishga, jamoaviy ishlashga o'rgatuvchi lider sifatida maydonga chiqmoqda. Bunday o'qituvchini tayyorlash esa an'anaviy yondashuvlardan voz kechishni, ilg'or texnologiyalar va innovatsion metodikalarni ta'lim jarayoniga joriy etishni talab qiladi. Shu nuqtai nazardan, ta'limda raqamli resurslar, masofaviy o'qitish platformalari, interaktiv vositalar va zamonaviy pedagogik konsepsiyalarning o'rni tobora ortib bormoqda.

Mazkur tadqiqot ishida zamonaviy o'qituvchilarni tayyorlash jarayonida innovatsion yondashuvlarning tutgan o'rni tahlil qilinadi. Xususan, oliy ta'limda qo'llanilayotgan ilg'or texnologiyalar, xorijiy tajribalar va milliy amaliyotlar asosida samarali pedagog tayyorlash mexanizmlari yoritiladi. Tadqiqotning dolzarbligi shundan iboratki, u o'qituvchi tayyorlash tizimini takomillashtirish, ta'lim sifati va samaradorligini oshirish, ta'lim islohotlarini hayotga samarali tatbiq etishga xizmat qiladi. Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari asrida ta'lim sohasida kechayotgan o'zgarishlar o'qituvchilarning professional tayyorgarligiga bo'lgan talablarni keskin oshirmoqda. An'anaviy o'qituvchilik modeli endi zamonaviy muhitda yetarli bo'lmay qolmoqda. Buning o'rniga, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalana oladigan, ijodiy fikrlovchi, innovatsion muammolarga mustaqil yondasha oladigan, talaba markazida bo'lgan o'qituvchi modeli talab etilmoqda. Bu holat, o'z navbatida, pedagogik ta'lim mazmuni, metodologiyasi va texnologiyalarining yangilanishini taqozo etadi.

Xususan, oliy ta'lim muassasalarida faoliyat yurituvchi o'qituvchilar nafaqat dars beruvchilar, balki ilmiy-tadqiqotchi, murabbiy, mentor va innovator sifatida ham harakat qilishi zarur bo'lmoqda. Ularning zamonaviy texnologiyalar bilan ishlash ko'nikmalari, o'z faoliyatini refleksiya qila olish malakasi, shuningdek, raqamli savodxonlik darajasi – bugungi kunda ta'lim samaradorligining eng muhim ko'rsatkichlariga aylangan.

Shuningdek, jahon ta'lim maydonida raqobatbardosh bo'lish uchun o'zbek oliy ta'limi ham transformatsiya bosqichiga kirgan bo'lib, bu jarayonda ilg'or xalqaro tajribalarni chuqur o'rganish, ularni milliy kontekstga moslashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Ta'lim sifatini oshirishda Finlyandiya, Janubiy Koreya, Singapur kabi davlatlarning o'qituvchi tayyorlashdagi muvaffaqiyatli strategiyalari alohida e'tiborga molikdir.

Shunday sharoitda o'qituvchilarni innovatsion faoliyatga tayyorlash, ya'ni ularni zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llashga, kreativ muhitda ishlashga va raqamli vositalardan samarali foydalanishga o'rgatish, ta'limni insonparvarlashtirish va individuallashtirish yo'nalishlarida yondashuvlarni shakllantirish bugungi kunning dolzarb masalalaridandir.

Mazkur tadqiqot aynan mana shu ehtiyojlardan kelib chiqqan holda, oliy ta'lim muassasalari uchun zamonaviy o'qituvchi modelini shakllantirishda innovatsion yondashuvlarning o'rni, ilg'or texnologiyalarning tatbiqi va xalqaro tajribalarni integratsiya qilishning amaliy mexanizmlarini ilmiy tahlil qilishga qaratilgan.

Adabiyotlar tahlili. Zamonaviy ta'lim jarayonida o'qituvchini tayyorlashda innovatsion yondashuvlar alohida o'rin egallaydi. Bu borada xorijiy va mahalliy tadqiqotchilar tomonidan muhim ilmiy ishlar olib borilgan. Guilford ijodiy fikrlashning psixologik asoslarini tahlil qilarkan, ta'limda ijodiy yondashuv pedagog malakasining ajralmas qismi ekanini ko'rsatadi [1].

Robinson esa an'anaviy maktab tizimlari ijodkorlik va mustaqil fikrlashni qanday cheklab qo'yishini tanqid qilib, zamonaviy o'qituvchining erkin, yangicha qarashlarga ochiq bo'lishi zarurligini ta'kidlaydi [2]. Csikszentmihalyi tomonidan taklif qilingan "oqim" nazariyasiga ko'ra, inson ijodkorlikni faqat motivatsiya, ichki qoniqish va erkinlik muhitida yuzaga chiqaradi, bu esa o'qituvchini tayyorlashda muhim tamoyil hisoblanadi [3].

Craftning tadqiqotlarida esa "kichik k" ijodkorlik tushunchasi ilgari surilgan bo'lib, bu o'qituvchi kundalik faoliyatida kichik, ammo muhim yangiliklar qilishiga e'tibor qaratadi [4]. Begimqulov o'zining ilmiy ishlarida o'qituvchining kasbiy faoliyatida innovatsion texnologiyalarni qo'llash orqali ta'lim samaradorligini oshirish zarurligini asoslab beradi [5].

Turdimurodova tomonidan olib borilgan izlanishlar esa innovatsion metodikalar, xususan, interfaol dars metodlari orqali o'qituvchida kreativ kompetensiyalarni rivojlantirishga e'tibor qaratadi [6]. Ismoilova esa o'qituvchi shaxsiyati va refleksiv tafakkurining, o'z ustida ishlashga bo'lgan ehtiyojining ijodiylikni shakllantirishdagi rolini ko'rsatadi [7].

Sternberg va Lubart ijodkorlikning ko'p qirrali tabiati va uni baholash mezonlari haqida nazariy asoslar ishlab chiqib, o'qituvchi tayyorlash tizimida bu mezonlardan foydalanishni taklif qiladi [8]. Yusupovning tadqiqotida esa O'zbekiston ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan innovatsion islohotlar, ilg'or tajribalar va raqamli texnologiyalar orqali o'qituvchi kompetensiyalarini oshirish masalalari tahlil qilinadi [9].

Shu asosda ta'kidlash joizki, innovatsion yondashuvlar pedagogik tayyorgarlik jarayonini tubdan o'zgartirmoqda. O'qituvchilarni tayyorlashda zamonaviy texnologiyalar, individual yondashuv, tanqidiy va ijodiy fikrlash, hamda raqamli savodxonlik asosiy ustuvorlikka aylanmoqda.

Materiallar va metodlar. Mazkur tadqiqot oliy ta'lim muassasalarida faoliyat yuritayotgan o'qituvchilarni zamonaviy innovatsion yondashuvlar asosida tayyorlashning samaradorligini aniqlashga qaratilgan bo'lib, ko'p bosqichli, kompleks metodologik yondashuv asosida amalga oshirildi. Tadqiqotda sifatli (qualitative) va miqdoriy (quantitative) tahlil metodlari uyg'unlashtirildi, bu esa ma'lumotlarning chuqur va tizimli o'rganilishiga imkon berdi.

Birinchi bosqichda ilmiy-nazariy materiallar — xorijiy va mahalliy adabiyotlar, ilg'or pedagogik tajribalar, ta'lim sohasidagi hukumat qarorlari, strategik dasturlar (masalan, 2030-yilga qadar mo'ljallangan O'zbekiston ta'lim strategiyasi), hamda ilg'or xorijiy tajriba (Finlyandiya, Janubiy Koreya, Kanada va boshqalar) asosida tahliliy sharhlar tayyorlandi.

Ushbu materiallar o'qituvchi tayyorlashda qanday innovatsion texnologiyalar, yondashuvlar va metodikalar qo'llanilayotganini aniqlashga xizmat qildi.

Ikkinchi bosqichda amaliy tadqiqotlar o'tkazildi. Jumladan, Toshkent, Samarqand, Farg'ona va boshqa hududlardagi oliy ta'lim muassasalarida faoliyat yuritayotgan 120 nafar professor-o'qituvchi, 60 nafar magistrant va 80 nafar bakalavr bosqichidagi talabalar orasida so'rovnoma, test va suhbat shaklidagi diagnostik tadbirlar o'tkazildi. So'rovnoma orqali innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish darajasi, o'qituvchilarning raqamli savodxonligi, ijodiy yondashuvlarga bo'lgan munosabati o'lchandi.

Uchinchi bosqichda olingan natijalar statistik va tematik tahlil asosida qayta ishlanib, ularning asosida muammolar va takliflar belgilandi. Statistik tahlil SPSS dasturi yordamida amalga oshirildi, bu esa tadqiqot ishonchligini ta'minlashga xizmat qildi.

Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi:

- Taqqoslash usuli – turli mamlakatlardagi innovatsion o'qituvchi tayyorlash tizimlarini solishtirish uchun;
- Sotsiologik so'rov – mavjud muammolarni aniqlash va tahlil qilish uchun;
- Pedagogik kuzatuv – amaliy mashg'ulotlar davomida innovatsion texnologiyalar qo'llanishini baholash uchun;
- Ekspert baholash usuli – olingan natijalarni tajribali mutaxassislar tomonidan tahlil qilish uchun;
- Model yaratish usuli – innovatsion yondashuvga asoslangan o'qituvchi tayyorlashning konseptual modelini ishlab chiqish uchun.

Mazkur metodlar uyg'unligi o'rganilayotgan masalaning chuqur tahlil qilinishini, ilmiy asoslangan xulosalar chiqarilishini va takliflarning amaliyotga tadbiiq etilishini ta'minladi. Tadqiqot metodologiyasi kompleks yondashuv asosida ishlab chiqilgan bo'lib, u zamonaviy pedagogik texnologiyalar, innovatsion yondashuvlar va o'qituvchi kompetensiyalarini shakllantirish usullarining nazariy va amaliy jihatlarini qamrab oladi.

Tadqiqot doirasida 2018–2024 yillar oralig'ida O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimida amalga oshirilgan islohotlar, xususan raqamli ta'lim platformalari (masalan, Ziyonet, Google Classroom, Moodle) va masofaviy ta'lim texnologiyalarining joriy qilinishi tahlil qilindi. Ushbu raqamli vositalarning o'qituvchi tayyorlash jarayonidagi samaradorligini baholash uchun ilg'or pedagoglar, metodistlar va IT soha mutaxassislari bilan intervyular o'tkazildi.

Bundan tashqari, Finlyandiya, Estoniya, Janubiy Koreya, Singapur kabi ilg'or ta'lim tizimiga ega davlatlarning pedagogik kadrlar tayyorlashdagi yondashuvlari o'rganilib, ularning O'zbekiston sharoitiga moslashuvchan jihatlari aniqlashtirildi. Bu solishtirma tahlil davomida “future skills” (kelajak ko'nikmalari), “teacher as designer” (o'qituvchi – dizayner sifatida), “self-regulated learning” (o'zini boshqaruvchi ta'lim) kabi konsepsiyalar markazga olindi.

Tadqiqot ishtirokchilari bilan olib borilgan fokus-guruhlar orqali o'qituvchilarning o'z ustida ishlashga bo'lgan motivatsiyasi, o'zgaruvchan ta'lim muhitiga moslashish qobiliyati

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATION G'OYALAR

va innovatsion yondashuvlarga tayyorligi o'rganildi. Shu bilan birga, pedagogik faoliyatda refleksiya va metakognitiv strategiyalarning o'rni ham aniqlashtirildi.

Tadqiqot doirasida quyidagi materiallar tahlil qilindi:

- Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi normativ hujjatlari;
- Rivojlangan xorijiy davlatlarning o'qituvchi tayyorlash dasturlari syllabusi;
- OTMlarning amaldagi o'quv rejalari va fan dasturlari;
- Yevropa Ittifoqining "Erasmus+" hamda "TEMPUS" loyihalari doirasida ishlab chiqilgan o'qituvchi tayyorlash modullari;
- O'qituvchilarning portfeli va faoliyat monitoringi hisobotlari.

Ushbu ma'lumotlar asosida innovatsion pedagogik yondashuvlarga asoslangan o'qituvchi tayyorlashning tavsifiy modeli ishlab chiqildi. Bu modelga ko'ra, o'qituvchi zamonaviy texnologiyalardan samarali foydalana oladigan, ijodiy fikrlovchi, tanqidiy yondashuvga ega va ta'lim oluvchini markazga qo'yadigan mutaxassis bo'lishi zarurligi asoslab berildi.

Xulosa. Zamonaviy ta'lim jarayonida o'qituvchining roli tubdan o'zgarib bormoqda. An'anaviy bilim beruvchi subyekt o'rniga hozirda o'quvchini rivojlantirishga yo'naltirilgan, innovatsion, raqamli va kreativ muhitda ishlashga qodir, ilg'or texnologiyalarni o'zlashtirgan, o'z faoliyatini doimiy ravishda takomillashtirib boruvchi o'qituvchi modeliga ehtiyoj ortib bormoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, oliy ta'lim muassasalarida o'qituvchilarni tayyorlash jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash nafaqat o'qituvchining kasbiy salohiyatini oshiradi, balki ta'lim oluvchilar faoliyatining natijadorligini ham sezilarli darajada yaxshilaydi.

Tadqiqot davomida aniqlanganidek, raqamli platformalar, masofaviy ta'lim tizimlari, interaktiv o'qitish metodlari va ijodiy yondashuvlar zamonaviy o'qituvchini shakllantirishda muhim omillar sifatida namoyon bo'lmoqda. Xususan, ilg'or xorijiy tajribalar asosida ishlab chiqilgan o'quv dasturlarining milliy sharoitga moslashtirilgan modeli orqali o'qituvchilar innovatsion faoliyatga tayyorlanmoqda. Shu bilan birga, o'qituvchilarda tanqidiy fikrlash, muammoli vaziyatlarni hal qilish, raqamli vositalardan samarali foydalanish kabi kompetensiyalarni shakllantirishda maxsus metodikalar va integratsiyalashgan texnologiyalar muhim rol o'ynaydi.

Shuningdek, pedagogik faoliyatda refleksiya, o'z-o'zini baholash va hayotiy tajriba bilan ishlash mexanizmlari ham innovatsion yondashuvlarning ajralmas qismi hisoblanadi. Bu esa, o'z navbatida, o'qituvchini faqat bilim beruvchi emas, balki shaxsiy va kasbiy o'sishga yo'naltiruvchi murabbiy sifatida shakllantirish imkonini beradi.

Tadqiqot asosida ishlab chiqilgan taklif va tavsiyalar oliy ta'lim tizimida zamonaviy o'qituvchilarni tayyorlashga oid davlat siyosatining takomillashtirilishiga, o'quv rejalari va metodikalarning yangilanishiga hamda o'qituvchilarning uzluksiz kasbiy rivojlanishini ta'minlashga xizmat qilishi mumkin.

Umuman olganda, mazkur tadqiqot zamonaviy pedagogik yondashuvlar, raqamli texnologiyalar va innovatsion metodlar uyg'unligida oliy ta'lim o'qituvchilarini

tayyorlashning samarali mexanizmlarini aniqlab berdi hamda amaliyotda qo'llash uchun muhim ilmiy-uslubiy asos yaratdi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1) Guilford, J. P. (1950). *Creativity*. American Psychologist, 5(9), 444–454.
- 2) Robinson, K. (2006). *Do Schools Kill Creativity?* TED Talk.
- 3) Csikszentmihalyi, M. (1996). *Creativity: Flow and the Psychology of Discovery and Invention*. Harper Perennial.
- 4) Craft, A. (2001). *Creativity in Education*. London: Continuum.
- 5) Begimqulov, U. K. (2020). *Pedagogik faoliyatda ijodkorlikning ahamiyati*. Toshkent: TDPU nashriyoti.
- 6) Turdimurodova, G. N. (2019). *Dars jarayonida innovatsion yondashuvlar*. Ta'lim innovatsiyalari ilmiy jurnali, 2(3), 45–49.
- 7) Ismoilova, M. X. (2021). *Ijodiy o'qituvchi kompetensiyalarini shakllantirishning dolzarb masalalari*. O'zbek pedagogikoti jurnali, 1(1), 21–27.
- 8) Sternberg, R. J., & Lubart, T. I. (1999). *The concept of creativity: Prospects and paradigms*. In R. J. Sternberg (Ed.), *Handbook of Creativity*. Cambridge University Press.
- 9) Yusupov, B. (2022). *O'zbekiston ta'lim tizimida ijodiy yondashuvga bo'lgan munosabatlar*. Ilm va Taraqqiyot jurnali, 4(7), 61–67